

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΙΑ

Μιχάλης Σκαρβέλης

Δρ. Τεχνολόγος Ξύλου, Καθηγητής Τμήμα Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού στο Πανεπ. Θεσσαλίας

(Ημερίδα Σιβιτανιδείου Σχολής, 13/5/2022)

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξετάσουμε την πορεία εκμάθησης της τέχνης του επιπλοποιού, προκειμένου να έρθουμε στο σήμερα, να βρούμε ομοιότητες και διαφορές και να προσαρμόσουμε τα κοινωνικά και εκπαιδευτικά δεδομένα στις σύγχρονες ανάγκες του κλάδου της επιπλοποιίας.

Εξετάζοντας διαχρονικά την πορεία εκπαίδευσης των επιπλοποιών, βρίσκουμε πάρα πολλές ομοιότητες με άλλα τεχνικά επαγγέλματα στη χώρα, καθώς το συνολικό τεχνολογικό επίπεδο της χώρας ήταν χαμηλό, η εκμηχάνιση της παραγωγής ανύπαρκτη, οργανωμένα εργαστήρια στον κλάδο της επιπλοποιίας δεν υπήρχαν, άρα και ξεχωριστή ανάγκη εκπαίδευσης νέων επαγγελματιών διαφοροποιούμενη από άλλα επαγγέλματα δεν προέκυπτε από πουθενά.

Στην Ελλάδα άλλωστε δεν υπήρξε ποτέ κάποια «σχολή», κάποιο σχεδιαστικό και κατασκευαστικό «κίνημα» στον τομέα της επιπλοποιίας, όπως π.χ. υπήρξε από τον 17^ο αι. σε χώρες όπως η Γαλλία, η Αγγλία, Ισπανία, Ιταλία κ.α., που άφησαν πίσω τους συγκεκριμένο στίγμα που ακόμη αποτελεί σημείο αναφοράς. Η μόνη διαφοροποίηση ίσως υπήρχε στα παραδοσιακά καρνάγια, τους ξυλοταρσανάδες, καθώς η Ελλάδα είχε πάντα σημαντική παράδοση στην ξυλοναυπηγική.

Υπ' αυτή την έννοια, πρακτική συστηματικής μαθητείας δεν υπήρξε ποτέ (δηλ. συστηματικό σχολείο με ή χωρίς αμοιβή για εκπαίδευση), παρά μόνο στον 20^ο αι. και κάτω από τα καταπιστεύματα που άφησαν ως διαθήκη κάποια φωτισμένα μυαλά, όπως θα δούμε και στη συνέχεια.

Ο τεχνίτης του ξύλου και του επίπλου στην Ελλάδα δεν είναι αυτοδίδακτος αλλά ούτε προκύπτει μέσα από καθαρή πρακτική εκπαίδευσης. Αντίθετα, ο νέος επιπλοποιός, όπως συνέβαινε και στην πλειοψηφία των ειδικοτήτων, ανακύπτει μόνο μέσω του στενού εναγκαλισμού του νέου άνδρα, του έφηβου ή ακόμα και του παιδιού (δεν υπάρχουν γυναικείες παρουσίες στον κλάδο), ως ακόλουθου και απόλυτα εξηρημένου ατόμου και πειθαρχημένου βοηθητικού «πολυεργαλείου» του φτασμένου τεχνίτη. Διαχρονικά, τα εργαστήρια της ξυλουργικής και της επιπλοποιίας ήταν ατομικά ή ολιγομελή, οπότε μέσα στην επιχείρηση ο εκκολαπτόμενος τεχνίτης, ο «παραγιός» ήταν το πιο αναγκαίο συμπλήρωμα μετά από τον ίδιο τον τεχνίτη. Πολλές φορές το υπό εκπαίδευση νεαρό άτομο διαβιούσε και μαζί με την οικογένεια του τεχνίτη (ειδικά εάν καταγόταν από άλλη περιοχή ή χωριό) σχεδόν σαν παιδί του, οπότε η χρήση του όρου «παραγιός» φαίνεται να κυριολεκτεί.

Πρέπει να κάνουμε εδώ ένα διαχωρισμό: Μέχρι το μεσοπόλεμο το εμπόριο ξυλείας δεν ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένο. Αυτό σημαίνει πως – εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων - οι τεχνίτες σε μεγάλο βαθμό προμηθεύονταν κορμούς ή πελεκητή ξυλεία, έκαναν χειροκίνητα την πρίση, έκαναν ξήρανση με φυσικές μεθόδους προκειμένου να έχουν διαθέσιμη πρώτη ύλη, γεγονός που σημαίνει πολλή και έντονη χειρωνακτική εργασία, πριν ακόμα ξεκινήσει αυτή - καθαυτή η ξύλινη κατασκευή. Αυτό επομένως απαιτούσε βοηθούς – συνεργάτες με κάπως αναπτυγμένη σωματική διάπλαση και επαρκή μυϊκή δύναμη, δηλαδή πιο μεγάλους ηλικιακά. Οι «παραγιοί» λογικά τα πρώτα χρόνια περιορίζονταν σε απολύτως δευτερεύουσες βοηθητικές εργασίες, στις μετακινήσεις της ξυλείας, καθαριότητα κλπ..

Από άποψη εκπαίδευσης όμως, το τελευταίο μέλημα του τεχνίτη ήταν να εκπαιδεύσει τον παραγιοί. Κύριος άξονας μάθησης ήταν η αποστήθιση τρόπων και μεθόδων της καθημερινότητας, σχεδόν μονόπλευρα από την πλευρά του μαθητευόμενου. Ο τεχνίτης δεν υποδείκνυε ορθές πρακτικές, αλλά ο μικρός, ο εκκολαπτόμενος τεχνίτης «έκλεβε» πληροφορίες απαραίτητες για την εξέλιξή του και ίσως σε ανύποπτο χρόνο ή σε στιγμές χαλάρωσης έθετε ερωτήματα στον τεχνίτη όπου προσδοκούσε να πάρει πληρέστερες, συνήθως όχι ολοκληρωμένες, απαντήσεις.

Πριν προχωρήσουμε όμως, θα πρέπει όμως να θέσουμε και να ερμηνεύσουμε κάποια αίτια γι' αυτή τη στάση:

- Αναφερόμαστε σε εποχές όπου δικαιώματα εργασιακά και κοινωνικά δεν υπήρχαν (δωρο, συμβάσεις, ασφάλιση κλπ.). Η παιδική εργασία ήταν στην ημερήσια διάταξη και οι νέοι ήταν υποχείρια πολλές φορές του τεχνίτη, ο οποίος σε αυτούς έβρισκε ένα φθηνό, εύκολα εκμεταλλεύσιμο εργατικό δυναμικό. Συνήθως μέσα από αντίστοιχες διαδρομές είχε εξελιχθεί και αυτός, οπότε μπορεί και να θεωρούσε φυσιολογική μια τέτοια στάση.
- Το χαμηλό βιοτικό επίπεδο και η ανάγκη επιβίωσης στις – πολυμελείς συνήθως – οικογένειες, ωθούσε τους γονείς κυριολεκτικά να παρακαλούν τους τεχνίτες να αναλάβουν υπό την επίβλεψή τους το γυιό της οικογένειας για «να μάθει την τέχνη», στην αρχή χωρίς ή με ελάχιστη αμοιβή. Δεν αποκλείονται και οι περιπτώσεις όπου οι οικογένειες των μαθητευόμενων κατέβαλαν και κάποιο ποσό, ως τροφεία ή δίδακτρα. Άρα υπήρχε συνήθως ικανή προσφορά ανεκπαίδευτων εργατικών χεριών. Ο τεχνίτης το χρησιμοποιούσε και ως επιχείρημα απέναντι στους γονείς, όταν δεν υπήρχε ικανοποιητική αμοιβή είτε η εξέλιξη του νεαρού δεν ήταν η προσδοκώμενη από την οικογένεια.
- Η έννοια της εκπαίδευσης σε όλες τις μέχρι τότε βαθμίδες στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στο σεβασμό, δια του φόβου. Το εκπαιδευτικό δόγμα ήταν επί αιώνες το: *«όπου δεν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος»*. Το ίδιο ίσχυε και σε όλα τα εργαστήρια που πήγαιναν οι εκκολαπτόμενοι τεχνίτες από πολύ μικρή ηλικία, συνήθως 10 – 12 ετών, σπάνια 14-15. Έτσι οι παλαιοί τεχνίτες τους πειθανάγκαζαν – με τον ένα ή τον άλλο τρόπο - να είναι στενά προσκολλημένοι και απόλυτα εξαρτημένοι από αυτούς, διότι είχαν ανάγκη από πειθαρχημένο βοηθητικό προσωπικό.

- Σε πιο κλειστές κοινωνίες, ο τεχνίτης είχε μεν ανάγκη τον «παραγιο», στο πρόσωπό του όμως έβλεπε και τον πιθανό αυριανό ανταγωνιστή του. Οπότε η παροχή της γνώσης έπρεπε να γίνεται με ιδιαίτερη φειδώ, ώστε αφενός να τον έχει βοηθό και χαμηλά αμειβόμενο επί μακρό χρονικό διάστημα και αφετέρου να είναι ο ίδιος αδιαμφισβήτητος επαγγελματίας στο χώρο του. Κυκλοφορούσε χαρακτηριστικά μεταξύ μαθητευόμενων η έκφραση: *«Την τέχνη την κλέβεις, δεν στη δείχνουνε»!* Υπήρχαν φυσικά και οι τεχνίτες που είτε λόγω του «ανοιχτού» χαρακτήρα τους είτε λόγω ευρύτητας πνεύματος, αντιλαμβάνονταν ότι η περισσότερη βοήθεια θα έλθει μέσα από ένα καλό και καταρτισμένο βοηθό, συνεπώς παρείχαν με περισσότερη φροντίδα τις γνώσεις τους.
- Το χαμηλό έως ανύπαρκτο επίπεδο μηχανολογικού εξοπλισμού για την κατεργασία του συμπαγούς ξύλου, απαιτούσε επίπονη χειρωνακτική κατεργασία, κατασκευή από τον ίδιο τον τεχνίτη των εργαλείων χειρός που χρησιμοποιούσε, καλή συντήρηση αυτών των εργαλείων, και αντίστοιχα απαιτούσε και μεγάλο αριθμό βοηθητικών εργασιών τις οποίες ανέθεταν συνήθως στους «παραγιοί» (σκούπισμα - καθάρισμα, μεταφορά ξυλείας, προμήθεια υλικών και εξαρτημάτων, προετοιμασία κόλλας, σφίξιμο – ξεσφίξιμο συγκολλούμενων τεμαχίων κα.)

Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν οι εκκολαπτόμενοι τεχνίτες να μοχθούν καθημερινά για τον επιούσιο, εργαζόμενοι αρκετές ώρες παραπάνω από τους φτασμένους τεχνίτες: πήγαιναν νύχτα και έφευγαν νύχτα, έφταναν πρώτοι και έφευγαν τελευταίοι.

Από την άλλη, οφείλουμε να πούμε ότι το «χτίσιμο» ενός νέου τεχνίτη ήταν σπουδαία «κατάκτηση» και τίτλος τιμής του επαγγελματία. Οι τεχνίτες με περισσή υπερηφάνεια επαίρονταν για τον αριθμό των νεώτερων τεχνιτών που ανέδειξαν, που «βγήκαν από τα χέρια τους» όπως είναι η έκφραση, ιδιαίτερα εφόσον δεν υπήρχε ανταγωνιστική σχέση στη συνέχεια, πολλές φορές μάλιστα έφθανε και σε σχέση ισότιμης μελλοντικής επαγγελματικής συνεργασίας. Ακόμη και σήμερα το συναντάμε από πολλούς επαγγελματίες του χώρου, καθώς αυτό έμμεσα υπονοεί και ότι πέραν του ανθρώπινου και κοινωνικού ενδιαφέροντος προς τις νεώτερες γενιές, διέθεταν και οι ίδιοι ιδιαίτερες γνώσεις και τεχνικές και – εξ ίσου σημαντικό – ήθελαν και μπορούσαν να τις μεταλαμπαδεύσουν.

Η διάρκεια εκπαίδευσης

Χρονικά αυτή η εκπαίδευση είχε ένα μεγάλο εύρος κύμανσης.

Ένας μέσος όρος εκπαίδευσης μπορούμε να πούμε ότι ήταν κατ' ελάχιστον τα 7 έτη. Αυτό σχηματικά αναλύεται σε:

- Περίπου μια Ζετία ως καθαρά μαθητευόμενος
- Μια Ζετία ως «βοηθός»

- Αν υπήρχε επαγγελματική σχολή στο χώρο μπορεί να απαιτούνταν άλλα 3-4 χρόνια
- Τουλάχιστον 1 χρόνος μετά ως επαγγελματίας, δίπλα στον τεχνίτη – αφεντικό

Υπάρχουν φυσικά πάμπολλα παραδείγματα όπου οι νεαροί αυτονομήθηκαν σε λιγότερο χρόνο, όπως και παραδείγματα όπου παρέμειναν και έκλεισαν τη σταδιοδρομία τους στον ίδιο τεχνίτη – εργοδότη, όχι γιατί είχαν κάτι παραπάνω να διδαχθούν αλλά γιατί οι συνθήκες είτε οι ανθρώπινοι χαρακτήρες τους ανάγκασαν να μη ρισκάρουν με δική τους εργασία/επιχείρηση. Πρέπει πάντα να παίρνουμε υπόψη μας, ότι η προμήθεια του απαιτούμενου μηχανολογικού εξοπλισμού προκειμένου ο νέος επαγγελματίας να αποκτήσει δικό του εργαστήριο απαιτούσε και ένα σημαντικό αρχικό κεφάλαιο, γεγονός που καθυστερούσε τους νέους στην εξέλιξή τους. Αυτό το διαπιστώσαμε περισσότερο μετά τη 10ετία του '60, όπου αφενός έγινε πιο προσιτή η αγορά εξοπλισμού και αφετέρου η μαζική ανοικοδόμηση παρείχε μεγάλες επαγγελματικές ευκαιρίες στους εκκολλαπτόμενους ξυλουργούς και επιπλοποιούς. Τις δεκαετίες '50 – '60 εμφανίστηκε και το φαινόμενο των επιχειρήσεων εμπορίας ξυλείας που διέθεταν στο χώρο τους μηχανήματα ξυλουργικής και τα «ενοικίαζαν» με την ώρα ή την ημέρα σε μικρούς επαγγελματίες. Βαθμιαία βέβαια η προμήθεια μηχανημάτων έγινε πιο προσιτή, οι προμηθευτές έκαναν διευκολύνσεις, οι τράπεζες έδιναν δάνεια, οπότε δημιουργήθηκαν περισσότερες μεν αλλά πάντα μικρές επιχειρήσεις. Δόθηκε έτσι η δυνατότητα σε αρκετούς νέους τεχνίτες να «ανοίξουν φτερά» και να προχωρήσουν μόνοι τους, με μικρότερη ή μεγαλύτερη επιτυχία.

Βιοτεχνία στην Ελλάδα

Για να αντιληφθούμε καλύτερα τη θέση των μαθητευόμενων ξυλουργών/επιπλοποιών, πρέπει να αναφερθεί και το μέγεθος των αντίστοιχων επιχειρήσεων.

Βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα δεν υπήρχε, η παραγωγή έβγαινε από μικρά σχήματα εργαζομένων. Μετά το '30 κυριάρχησαν επιχειρηματικά σχήματα 2 – 4 ατόμων. Ο ένας ήταν πάντα ο τεχνίτης και ένας ήταν πάντα ο παραγιός. Ανάλογα το είδος των εργασιών αλλά και των παραγγελιών, ο τεχνίτης μπορεί να είχε μόνιμα ή περιστασιακά 1 - 2 βοηθούς, «φτασμένους» επαγγελματίες (σύνηθες σχήμα 1 τεχνίτης + 1 βοηθός + 1 παραγιός). Αυτό κυριάρχησε από το '30 μέχρι το '60.

Μετά το 1950 (περ. το 1955) αρχίζει μια πιο εύκολη είσοδος ξυλουργικών μηχανημάτων στην αγορά, η παραγωγική δυνατότητα αυξάνει. Η μεγάλη πλειοψηφία επιχειρήσεων παραμένει στα 2-3 άτομα αλλά δημιουργούνται και πολυπληθείς επιχειρήσεις. Αυτές προσλαμβάνουν παραγιούς αλλά και εκκολλαπτόμενους τεχνίτες από Σχολές και Ιδρύματα, που είχαν περάσει κάποιες μορφής μαθητεία.

Η εκπαίδευση σε Σχολές και Ιδρύματα

Σε όλη την επαγγελματική εκπαίδευση σημαντικό ρόλο έπαιξαν κατά καιρούς ορισμένες Σχολές, που σε μεγάλο βαθμό προέρχονταν από κληροδοτήματα. Μεταξύ των ειδικοτήτων που θεράπευαν υπήρχε σχεδόν πάντα και αυτή της ξυλουργικής ή/και της επιπλοποιίας. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν αντίστοιχες σχολές υπό την εποπτεία της Εκκλησίας ή άλλων φορέων, προκειμένου να περιθάλψουν και να δώσουν επαγγελματικά εφόδια σε πολλά παιδιά που μεγάλωναν ορφανά σε συνθήκες φτώχειας, ειδικά μετά τους πολέμους και τη μικρασιατική καταστροφή, καθώς η Ελλάδα ήταν χώρα φτωχή, χωρίς βιομηχανικές υποδομές και παράδοση στη σχετική εκπαίδευση.

Αξίζει να αναφερθούμε επιγραμματικά σε κάποιες Σχολές που άφησαν το αποτύπωμά τους στον κλάδο, ζητώντας συγγνώμη αν κάποιες σημαντικές μας διέφυγαν:

1878 ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ ΕΛΕΝΗΣ - ΝΙΚΗΤΑ ΖΑΝΝΗ

Εκπαιδεύει στον Πειραιά μαθητές 10 - 20 ετών σε εργαστήρια ξυλουργείου, σιδηρουργείου, ραφείου, υποδηματοποιείου. Αναφέρεται δειγματικά σαν ένα από τα πολλά ορφανοτροφεία που προσέφεραν τεχνική εκπαίδευση στα ορφανά παιδιά, γιατί προφανώς υπήρχαν και πολλά ακόμη ορφανοτροφεία και εκκλησιαστικά ιδρύματα με ανάλογη δράση.

1892 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Δραστηριοποιείται στην Αθήνα για την μόρφωση τεχνιτών, το 1919 ιδρύει την ΔΙΠΛΑΡΕΙΟ ΣΧΟΛΗ με βάση τη διαθήκη του καθηγ. Ιω. Διπλάρη, δηλ. κατώτερη σχολή ξυλουργών, σιδηρουργών, επιπλοποιών, μηχανουργών. Τη δεκαετία του 1930 απέκτησε ιδιόκτητο κτίριο στο κέντρο της Αθήνας, στο οποίο φιλοξενούσε και οικοτρόφους μαθητές από την επαρχία. Η Διπλάρειος στο αντικείμενο της επιπλοποιίας άφησε μεγάλο «στίγμα» πίσω της, αναδεικνύοντας πολλούς κατασκευαστές επίπλων, ορισμένοι μάλιστα έγιναν επώνυμοι. Η φοίτηση το 1959 ή το 1960 από 3ετής έγινε 4ετής, καθώς οι διδάσκοντες έκριναν ότι δεν επαρκούσε η 3ετής εκπαίδευση, γεγονός που συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του '80 (?). Στη συνέχεια έγινε και πάλι 3ετής. Αργότερα και επί μια 10ετία περίπου (1994-2003) το ίδιο Ίδρυμα λειτούργησε και 2ετές ΙΕΚ, («Διπλάρειο – Κλημεντίδειο») με ειδικότητα «Σχεδιαστής Επίπλου». Σήμερα έχει υποστείλει αυτή τη δράση.

1903 ΠΑΠΑΦΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ

Αποτελεί κληροδότημα του Ιω. Παπάφη, ο οποίος διέθεσε σημαντικά ποσά για την ανέγερση ιδρύματος – κτιρίου για τα ορφανά στη γενέτειρά του Θεσσαλονίκη.

Ανεγέρθηκε μεγαλοπρεπές κτίριο το 1903 στο οποίο τα ορφανά διδάσκονταν τέχνες, μεταξύ άλλων Ξυλουργική, Επιπλοποιία, Ξυλογλυπτική και Μηχανοξυλουργική. Το 1908-09 βγήκαν οι πρώτοι απόφοιτοι. Από το Παπάφειο αποφοίτησαν πολλοί επαγγελματίες στη Β. Ελλάδα. Τη δεκαετία του '70 τα τμήματα ξυλουργικής μεταφέρθηκαν στη Δημόσια Σχολή Μέσης Εκπαίδευσης «ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ». Σήμερα ο «ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ» δεν διατηρεί αντίστοιχα τμήματα.

1910 ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΕΙΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (Αμπελόκηποι, Αθήνα) Εισάγονται μαθητές που έχουν απολυτήριο δημοτικού για να εκπαιδευτούν σε ξυλουργικές και μηχανουργικές εργασίες κλπ. Στην πορεία λειτούργησε περισσότερο σαν Σχολή εκπαίδευσης Μηχανουργών και Ηλεκτρολόγων.

1930 ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΣ ΣΣΤΕ Με βάση την από το 1917 διαθήκη του Βασ. Σιβιτανίδη, στις 29/1/1930 συστήνεται το Σχολείο Δομικών Επαγγελματιών και Επιπλοποιίας με δύο τμήματα : Ξυλοδόμων & Επιπλοποιών, και Λιθοδόμων.

Οι μαθητές εισέρχονται στη Σχολή:

1. άνευ εξετάσεων, για τους διαθέτοντες απολυτήριο εξατάξιου δημοτικού σχολείου, και για τους φοιτήσαντες μέχρι τη 2^η τάξη του Ελληνικού Σχολείου, ή με εισιτήριες εξετάσεις και με προφορική και γραπτή εξέταση, για τους διαθέτοντες απολυτήριο τετρατάξιου δημοτικού σχολείου
2. με κατατακτήριες εξετάσεις, για τους φοιτήσαντες σε ομοταγή προς την Σ.Σ.Τ.Ε. σχολεία, οι οποίοι, σε περίπτωση αποτυχίας στις εξετάσεις, κατατάσσονται στον προηγούμενο από τον αιτούμενο χρόνο φοίτησης.

Επίσης η Σ.Σ.Τ.Ε. δέχεται και ελεύθερους ή ακροατές μαθητές υπό ειδικούς όρους. Οι μαθητές κατέβαλλαν κάποια δίδακτρα για υλικά, στολή και εργαλεία. Οι μαθητές εισάγονται κατ' αρχήν στο προπαρασκευαστικό τμήμα όπου προσανατολίζονται στην τεχνική εκπαίδευση και αποκτούν στοιχειώδεις γνώσεις στα βασικά μαθήματα (Ελληνικά, Μαθηματικά, Φυσική). Αφού φοιτήσουν στο προπαρασκευαστικό τμήμα διαγωνίζονται για την κατάταξη στα διάφορα τεχνικά τμήματα ανάλογα με την κλίση και την ικανότητα τους.

Παράλληλα λειτούργησαν και πολλά ακόμη τμήματα και σχολές σε περιφερειακές δομές (ορφανοτροφεία, εκκλησίες, χώρους εγκατάστασης προσφύγων, νησιά κ.α.) με αντικείμενο την ξυλουργική είτε την ξυλογλυπτική, ιδιαίτερα δε την εκκλησιαστική ξυλογλυπτική.

Από τις παραπάνω Σχολές η Διπλάρειος και η Σιβιτανίδειος στη Νότια Ελλάδα και το Παπάφειο στη Βόρεια Ελλάδα, άφησαν το μεγαλύτερο αποτύπωμα στην επαγγελματική εκπαίδευση στο χώρο της κατεργασίας του ξύλου. Η Σιβιτανίδειος

(ανάμεσα σε άλλες τεχνικές ειδικεύσεις) άφησε το στίγμα της περισσότερο στην ξυλουργική, ενώ η Διπλάρειος ήταν αδιαμφισβήτητη όσον αφορά την εκπαίδευση στην επιπλοποιία.

Σήμερα η Διπλάρειος και το Παπάφειο δεν έχουν παραγωγικά τμήματα στον κλάδο, ή Σιβιτανίδειος δείχνει – κρίνοντας και από την παρούσα εκδήλωση – ότι συνεχίζει την μακρά παράδοση που έχει.

Κατά καιρούς λειτούργησαν και άλλες Σχολές, με κρατική πλέον αιγίδα. Δημιουργήθηκαν Δημόσια ΕΠΑΛ και ΕΠΑΣ με αντικείμενο την ξυλουργική, ωστόσο η αθρόα αποφοίτηση των μαθητών από το Λύκειο και η σχετικά εύκολη – όπως αποδείχθηκε – εισαγωγή σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, στέρησε τις Σχολές αυτές από μαθητές και οδήγησε στο κλείσιμό τους.

Σήμερα λειτουργεί μια Επαγγελματική Σχολή του ΟΑΕΔ στον Πειραιά και μια Σχολή στο Ωραιόκαστρο Θεσσαλονίκης. Σε επίπεδο δημοσίου ΙΕΚ λειτουργεί η Σχολή Ξυλογλυπτικής Καλαμπάκας και πρόσφατα ΙΕΚ Επιπλοποιίας στην Καρδίτσα.

Πολύ σημαντικό βήμα για τον κλάδο αποτέλεσε η λειτουργία Τμήματος στα ΤΕΙ αρχικά το 1999 με ειδικότητα Σχεδιαστή και Τεχνολόγου Ξύλου και Επίπλου, όπως αποδείχτηκε από την ανταπόκριση που είχαν οι απόφοιτοι στις επιχειρήσεις του κλάδου. Το συγκεκριμένο Τμήμα ήρθε να καλύψει ένα επιστημονικό κενό ανάμεσα σε τεχνολόγους ξύλου και αρχιτέκτονες. Σήμερα αποτελεί κατεύθυνση σε ευρύτερο 5ετές Πρόγραμμα Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Εκπαιδευτικά συγγράμματα – βιβλία

Με βάση την περιγραφείσα κατάσταση, είναι επόμενο και ότι βιβλία και σημειώσεις για μαθητευόμενους ήταν σχεδόν ανύπαρκτα προπολεμικά, καθώς τα βιβλία (αναγνωστικά κλπ.) ήταν «είδος πολυτελείας» ακόμη και για τους κανονικούς μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πολλά παιδιά αναγκάζονταν να μπουν στη διαδικασία εκμάθησης της τέχνης (της συγκεκριμένης ή κάποιας άλλης), ακριβώς γιατί ήταν η φτώχεια της οικογένειας που δεν άντεχε την πολυετή εκπαίδευση αλλά και το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είχε τη δυνατότητα να τους παρέχει επαρκώς τη βασική γνώση, οπότε δεν ήταν εύκολο να ξεχωρίσουν οι ικανοί και οι μελλοντικοί τεχνίτες προέκυπταν δια της εις άτοπον απαγωγής: «αφού δεν μπορείς να προχωρήσεις στα γράμματα, πήγαινε να μάθεις μια τέχνη».

Το αποτέλεσμα ήταν οι μελλοντικοί τεχνίτες να στερούνται βασικών γνώσεων ελληνικής παιδείας, να δυσκολεύονται ακόμη και στην απλή ανάγνωση και μόνο υπό την πίεση του τεχνίτη/μάστορα αναγκάζονταν να ασκήσουν και να εξελίξουν βασικές γνώσεις αριθμητικής, προκειμένου να μάθουν να μετράνε διαστάσεις, να υπολογίζουν όγκους και ποσότητες υλικών κλπ. Κάτω από αυτές τις γενικές κοινωνικές και ειδικές συνθήκες ήταν περίπου εξωπραγματικό να γραφτούν εκπαιδευτικά βοηθήματα για ξυλουργούς και επιπλοποιούς. Περιορισμένες τεχνικές

σημειώσεις συναντώνται μόνο μέσα στα εκπαιδευτικά προγράμματα σχολών όπως η Διπλάρειος και η Σιβιτανίδειος. Τα πρώτα οργανωμένα συγγράμματα ήταν η σειρά 9 μικρών τόμων «Ξυλουργικά», γραμμένα από το 1956 και μετά, του μηχανικού Γ. Οικονομίδη, Δντή του Τμήματος Επεξεργασίας Ξύλου της Σιβιτανιδείου Σχολής, όπως αναγράφει στα συγγράμματά του. Με πολύ απλή γλώσσα και πληθώρα σχημάτων αποδίδει εξαιρετικά σχεδόν όλες τις γνωστές κατεργασίες του συμπαγούς ξύλου.

Προπολεμικά, οι μοναδικές εκδόσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα που έχουμε υπόψη μας είναι μια έκδοση περί ξύλου ενός αξιωματικού του Πυροβολικού, και η «Ξυλουργική» των Αφών Μπίρη (1933). Στη συγκεκριμένη έκδοση, το ΤΕΕ σημειώνει εισαγωγικά: «Η πρωτοβουλία των αδελφών Μπίρη της συγγραφής βιβλίου πραγματευομένου μίαν των οικοδομικών τεχνών θα ήτο ευχής έργον να εύρισκε μιμητάς και όσον αφορά τα άλλα είδη των τεχνών αυτών καθότι είναι περιττόν να λεχθή ότι η έλλειψις σχετικής βιβλιογραφίας είναι η μόνη αιτία της ελλιπούς μορφώσεως των Ελλήνων τεχνιτών».

Σήμερα, τα δεδομένα είναι διαφορετικά, η ανάγκη για «μόρφωση» που θα διασφαλίσει καλύτερη ποιότητα ζωής στους νέους, συγχέεται πολλές φορές και ταυτίζεται αποκλειστικά με τα πτυχία των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, γεγονός που στερεί ικανούς ανθρώπους από την παραγωγή και στον κλάδο της επιπλοποιίας.

Το πρόβλημα ωστόσο είναι ότι σε μια κοινωνία που αλλάζει ραγδαία με την τεχνολογική εξέλιξη και την είσοδο των ψηφιακών εφαρμογών και στον κλάδο της ξυλουργικής και της επιπλοποιίας, προκύπτουν τρομερές ανάγκες αλλά και δυνατότητες για νέους εκπαιδευμένους επαγγελματίες, σε όλες τις βαθμίδες της παραγωγής. Έχει παρέλθει προ πολλού η εποχή της εντάσεως της χειρωνακτικής εργασίας. Η ψηφιακή εποχή έχει μπει για τα καλά στον κλάδο, χωρίς όμως να έχει λείψει η ανάγκη για ανθρώπους με καλλιτεχνικές ανησυχίες, δημιουργικές και σχεδιαστικές ικανότητες ή για αυτό που πάντα χαρακτήριζε τον Έλληνα τεχνίτη: η ευστροφία, η ευελιξία, η «πατέντα»! Υπάρχει ανάγκη από εξειδικευμένους τεχνίτες – εργοδηγούς – σχεδιαστές – μάνατζερς, που θα βρίσκονται συνεχώς εν εγρηγόρσει, θα παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις, θα ενημερώνονται και θα εξελίσσονται συνεχώς και οι ίδιοι.

Έχουμε λοιπόν πολλά θετικά και αρνητικά από το παρελθόν να συμβουλευτούμε, να παραδειγματιστούμε, να επεξεργαστούμε, αλλά εν τέλει να προχωρήσουμε σε μια νέα εποχή που είναι εδώ και δεν μας περιμένει!

Βιβλιογραφία

Δεκατρής Παν. 2019. Μια τέχνη, μια ζωή... Βιωματική καταγραφή της ανάπτυξης του επίπλου στην Ελλάδα. Αθήνα, σελ. 233.

Μπίρης Κων., Μπίρης Κυπρ. 1935. Ξυλουργική. Αθήνα, 1935, σελ. 350.

Σιμωνέττης Κ. Μάστορες και παραγοί στην προπολεμική Αθήνα.

<https://xyloepiolo.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%80/>

Σταυρόπουλος Κ. 2010. Ιστορία του επίπλου και των κουφωμάτων. Θεσσαλονίκη, σελ. 207.

Ευχαριστίες

Παν. Δεκατρής

Σκωτία

Σχολές σε νησιά, ορφανοτροφεία, σε χώρους προσφύγων κ.α.